

14. «Корреспондент» [Електронний ресурс]: / «Arthur Andersen больше не существует» — 02.09.2002 — Режим доступу: <http://korrespondent.net/business/54215-arthur-andersen-bolshe-ne-sushchestvuet>

15. Національний банк України [Електронний ресурс] / Основні показники діяльності банків України – 01.01.2007-01.09.2011 — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm

16. Національний банк Англії [Електронний ресурс] / В — Monetary financial institutions' balance sheets, income & expenditure / UK monetary financial institutions' income and expenditure — 01.01.2005— 01.07.2011 — Режим доступу: <http://www.bankofengland.co.uk/statistics/bankstats/current/index.htm#2>

Стаття надійшла до редакції 05.02.2011

УДК 005.93

Л. Д. Буряк, канд. екон. наук, проф.,
А. М. Павліковський, канд. екон. наук, проф.,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті проведено критичний огляд літератури щодо визначення поняття «кредитоспроможність», визначено основні недоліки кредитування суб'єктів малого підприємництва, розкрито особливості аналізу фінансового стану малих підприємств, визначено умови щодо надання кредиту малим підприємствам, обґрунтовано необхідність державної підтримки мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кредитоспроможність, фінансові показники, фінансовий стан, мікрокредитування, рух грошових коштів, фінансові коефіцієнти, власний капітал, оборотність оборотних активів, обіговий капітал.

В статье произведен критический обзор литературы касающейся определения понятия «кредитоспособность», определены основные недостатки кредитования субъектов малого предпринимательства, раскрыты особенности анализа финансового состояния малых предприятий, определены условия предоставления кредита малым предприятиям, обоснована необходимость государственной поддержки микрокредитования субъектов малого предпринимательства.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: кредитоспособность, финансовые показатели, финансовое состояние, микрокредитование, движение денежных средств, финансовые коэффициенты, собственный капитал, оборотность оборотных активов, оборотный капитал.

In the article a critical review is conducted literatures in relation to determination of concept «solvency», certain basic lacks of crediting of small business entities, exposed feature of analysis of the financial state of small enterprises, certain terms in relation to a grant a credit to the small enterprises, grounded necessity of state support of mikroredituvannya of small business entities.

KEYWORDS: solvency, financial indexes, financial state, mikrokredituvannya, motion of money, financial coefficients, property asset, circulating of circulating assets, floating capital.

Однією з найбільших проблем суб'єктів малого підприємництва, особливо на початковому етапі здійснення своєї діяльності, є відсутність або недостатність оборотних активів і основних засобів. Тому малі підприємства намагаються вирішити цю проблему за рахунок залучення банківських кредитів.

Організація кредитування суб'єктів малого бізнесу має певні особливості на відміну від традиційного процесу кредитування.

Перш за все особливість кредитування виходить із сутності малого бізнесу, де важливе значення має особистісний фактор, тобто надання кредиту комерційним банком залежить від авторитету керівника (власника) малого підприємства, професіоналізму, досвіду роботи, своєчасному виконанню зобов'язань перед бюджетом, позабюджетними державними фондами, кредитними установами. Успіх бізнесу значною мірою залежить від особистості його керівника. У багатьох випадках мале підприємство і приватна сфера позичальника настільки переплетені, що поділ між цими двома сферами є досить проблематичним, а інколи навіть неможливим. Звідси, можна зробити такий висновок: чим менше абсолютний обсяг господарської діяльності малого підприємства, тим важливішими стають у процесі вирішення питання надання кредиту особистісні якості позичальника.

Другою особливістю кредитування малого бізнесу є те, що кожен етап кредитного циклу виконується при особистій участі кредитного експерта. При цьому юридичний відділ, фахівець з оцінки застави і служба безпеки беруть участь у якості консультантів або тільки в нестандартних ситуаціях. Необхідно зазначити, що залучення потенційних клієнтів є однією із функцій, яка покладена на кредитного експерта. Це відбувається тому, що мікропозичальник, який може бути фізичною або юридичною особою, як правило, є неготовим до співпраці з банком або взагалі не знає про таку можливість. Обов'язком кредитного експерта є інформування про наявність такого виду кредитування. Особистісний контракт є визначальний на початковому етапі співпраці.

Третьою особливістю кредитування суб'єктів малого підприємництва є те, що для поліпшення ефективності роботи кредитного експерта, скорочення часу обробки заявок, а також оптимізації функцій документарного обороту і звітності передбачається наявність підрозділу «back office». Цей підрозділ повинен складатися з невеликої кількості працівників (наприклад, двох). У

функції даного підрозділу входить вся бухгалтерська робота, пов'язана з видачею та погашенням кредитів, веденням бази даних і статистичної звітності по кредитному портфелю, підготовкою банківських документів, зокрема договорів на видачу кредитів, формуванням кредитних справ і інше.

Але головною особливістю кредитування суб'єктів малого бізнесу є відмінності у проведенні фінансово-економічного і соціально-економічного аналізу потенційного позичальника. Однак методика оцінки кредитоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності — фізичної або юридичної особи, враховує мінімально необхідні вимоги, рекомендовані НБУ щодо оцінювання фінансового стану підприємства згідно положення НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків».

Взагалі, кредитоспроможність малих підприємств може оцінюватись на основі аналізу коефіцієнтів кредитоспроможності, аналізу руху грошового потоку та оцінки ділового ризику. Проте, використання банком традиційних методів аналізу стає досить ускладненим, що пов'язане передовсім із складністю для підприємств ведення бухгалтерського та управлінського обліку, а витрати на аудиторську перевірку є надто великими. Отже, перед банком постає проблема якості наданої позичальником інформації. Таким чином, оцінка кредитоспроможності позичальника базується не стільки на аналізі фінансової звітності, скільки на особистісному знанні працівником банку бізнесу позичальника. Така технологія передбачає наявність постійних зв'язків з позичальником: виїзний та безвиїзний моніторинг. В малих і середніх підприємствах, а особливо це характерно для приватних підприємців, існує тісний зв'язок між підприємством і його господарською діяльністю.

За першими двома критеріями (оцінка характеру позичальника, оцінка ділового ризику) кредитним експертом вивчається кредитна історія позичальника, а саме, чи отримував раніше позичальник кредит, своєчасність його погашення та сплата відсотків за кредит, ефективність використання отриманого кредиту та його цільове призначення. Кредитний експерт збирає інформацію щодо засновників малого підприємства, розмір його статутного капіталу.

У результаті аналізу фінансових показників господарської діяльності ряд коефіцієнтів, а саме, коефіцієнт загальної ліквідності (розраховується як відношення короткострокових активів до короткострокових пасивів). Цей коефіцієнт характеризує можливість підприємства в термін до одного року розрахуватись за поточними зобов'язаннями. Розрахункове нормативне значення по-

казника більше одиниці. Значення показника менше одиниці означає, що підприємство фінансує свої «довгі» активи за рахунок короткострокової заборгованості, що є неприпустимим.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (розраховується як відношення грошових коштів до короткострокових пасивів) характеризує можливість підприємства розрахуватися негайно по своїх зобов'язаннях. Розрахункове нормативне значення більше 0,2.

Відхилення цього показника у бік менше 0,2 означає, що підприємство не в змозі забезпечити негайне виконання своїх зобов'язань. Однак здебільшого цей показник краще розглядати за значну кількість періодів, так як його значення досить прив'язане до моментних надходжень на рахунок позичальника.

Частка власного капіталу розраховується як відношення суми власних коштів до загальних активів підприємства та характеризує ступінь незалежності підприємства від залученого капіталу. Розрахункове нормативне значення більше 0,5. Невиконання рівня даного показника свідчить про високу залежність підприємства від залучених ресурсів, що значно підвищує ризики його діяльності (якщо рівень граничний, необхідно дивитися на якість показників ліквідності та платоспроможності). Для банку, в процесі розгляду справи позичальника, цей коефіцієнт має досить вагомий значення, що полягає в тому, що з точки зору психологічного фактору позичальник має ризикувати більшою мірою (більшими коштами) ніж банк.

Коефіцієнт маневреності (розраховується відношенням різниці підсумка першого розділу пасиву балансу та підсумка першого розділу активу балансу до власних коштів). Характеризує суму власних фінансових ресурсів, що спрямовується на формування оборотного капіталу. Розрахункове нормативне значення більше 0,1 проте на практиці здебільшого вимагають, щоб цей показник мав як мінімум позитивне значення. Від'ємне значення показника означає, що підприємство фінансує свій основний капітал за рахунок залучених ресурсів, що значно підвищує ризики його діяльності.

Оборотність товарно-матеріальних запасів характеризує тривалість одного обороту товарно-матеріальних запасів. Цей показник необхідно розглядати в динаміці. Якщо у звітному періоді тривалість одного обороту товарно-матеріальних запасів скорочується в порівнянні з минулим, то підвищується ефективність використання товарно-матеріальних ресурсів.

У процесі аналізу фінансового стану фірми визначаються показники оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості. Ці показники аналогічно попередньому визначаються в дина-

міці і скорочення оборотності заборгованості позитивно характеризує роботу фірми.

Додатково, як правило, проводиться прогноз руху грошових коштів (Cash-Flow). Його мета — встановити вірогідність того, що позичальник буде спроможний створити адекватний грошовий потік з метою виконання своїх зобов'язань за кредитною угодою.

Досить важливим є питання забезпечення кредиту, однак рішення Кредитного комітету головним чином базується на фінансовому стані малого підприємства. За програмою мікрокредитування застосовується комплексний підхід до підбору забезпечення по кредиту, що пов'язане з диверсифікацією ризиків втрати застави, а також надається особлива увага особистісній відповідальності власника бізнесу за зобов'язаннями позичальника.

Світова практика визначення банком кредитоспроможності малих та середніх підприємств складається з наступних елементів:

- оцінка ділового ризику;
- оцінка фінансових показників діяльності;
- особистісні контакти з клієнтом працівника банку;
- оцінка особистісного фінансового положення власника фірми.

Забезпеченням по зобов'язанням можуть виступати: нерухомість, обладнання, транспорт, товари, застава та порука третіх осіб.

Отже, найбільшу увагу в процесі розгляду кредитного проекту на кредитному комітеті банку приділяють репутації позичальника в діловому світі, групі кредитних (фінансових) показників, що відображають можливість малого підприємства виходячи з поточної господарської діяльності розраховуватися по кредитах, ступеню незалежності суб'єкта малого підприємництва та якості забезпечення за позикою.

Таким чином, основними факторами, що впливають на можливість кредитування певного проекту є: спроможність повернення кредиту, виходячи з поточної фінансово-господарської діяльності, ефективність ведення бізнесу та наявність забезпечення повернення позики.

На практиці основна увага в процесі визначення кредитоспроможності приділяється поточному фінансовому стану позичальника, зокрема його здатності, виходячи з наявних грошових потоків, своєчасно розраховуватись по кредиту, ефективності використання наявних грошових коштів, зацікавленості позичальника в успішній реалізації проекту.

Для підтримки та розвитку суб'єктів підприємницької діяльності підприємств малого та середнього бізнесу діють регіональні кредитні лінії. Зокрема, така кредитна лінія створена комерційним банком «Хрещатик» спільно з Київською міською державною адміністрацією відповідно до рішення Київської міської ради.

Мета кредитної лінії — сприяння розвитку підприємницької діяльності та прискорення економічних перетворень у місті Києві.

Таке кредитування характеризується низьким рівнем відсоткових ставок за кредитом. Частково витрати по відсоткам банку компенсуються зі спеціально виділених коштів міського бюджету — Фонду підтримки підприємництва.

Затверджене Київською міською радою положення про фінансово-підтримку суб'єктів підприємницької діяльності в м. Києві передбачає використання грошових коштів з бюджету м. Києва та кредитних ресурсів комерційного банку «Хрещатик». Бюджетні кошти спрямовуються на стимулювання розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Надання кредитних коштів здійснюється з метою:

1. поповнення обігового капіталу;
2. здійснення інвестиційних вкладень, проектів або реалізації інноваційних проектів.

Мінімальна сума кредиту, яка може бути надана одному позичальнику;

— суб'єкту підприємницької діяльності — юридичній особі — 50 тис. грн;

— суб'єкту підприємницької діяльності — фізичній особі — 25 тис. грн.

Мінімальний термін кредитування — 3 місяці. Максимальний термін кредитування залежить від об'єкту кредитування.

Якщо кредит надається на поповнення обігового капіталу, то максимальний термін кредитування 12 місяців. При кредитуванні інвестиційних вкладень або інноваційних проектів термін кредитування не повинен перевищувати 24 місяців.

Пільговий період з погашення основного боргу може встановлюватися до 6 місяців. Кредити надаються в безготівковій формі в національній валюті.

Для отримання кредиту мале підприємство повинно відповідати таким критеріям:

— термін діяльності малого підприємництва не менше одного року;

— кількість працівників до 50 осіб;

— щорічний валовий дохід 500 тис. євро;

— частка державної власності не більше 25 %.

Якщо мале підприємство працює менше одного року, тоді має бути виконана така вимога: власне майно засновників або керівника (власника) має становити не менше 25 % загального обсягу застави.

Кредити надаються за умови, якщо проект суб'єкта підприємницької діяльності передбачає:

— фінансування проектів виробничого характеру, виробництво нових видів продукції, впровадження нових видів послуг, технологій та підвищення якості продукції і послуг;

— інноваційні проекти;

— розвиток експортно-орієнтованих видів виробництва та послуг;

— розширення та збільшення обсягів виробництва та надання послуг;

— модернізація, оновлення та придбання основних засобів;

— фінансування проектів, метою яких є впровадження енергозберігаючих технологій або основних засобів.

Не підлягають розгляду заяви на отримання кредитних коштів у випадку, якщо метою проекту є:

— виробництво продукції та (або) надання послуг які є екологічно небезпечними;

— виробництво і торгівля алкогольними напоями та тютюновими виробами;

— фінансування ігорних закладів (казино, букмекерських підприємств);

— придбання товарів та послуг з метою виконання в особистих цілях (споживчі кредити);

— фінансування банківських установ;

— фінансування ломбардних організацій;

— здійснення операцій з цінними паперами;

— отримання кредиту для погашення інших, раніше отриманих кредитів;

— обігові кошти, які призначені для сплати заробітної плати, податків.

Таким чином практичний досвід мікрокредитування відповідає загальним принципам кредитування, а саме принципи; обов'язкового повернення кредиту; строковості, платності, забезпеченості кредиту, цільового використання кредиту.

Перевірений у багатьох країнах світу досвід надання кредитів суб'єктам малого підприємництва спрямовується на підтримку розвитку малого бізнесу, започаткування підприємцем власної справи на прийнятних для кредитора і позичальника умовах. На

особливу увагу заслуговує досвід кредитування малого бізнесу в Російській федерації.

Форми організації мікрокредитування в Росії наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

**ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ
МІКРОКРЕДИТУВАННЯ В РОСІЇ**

	Державні фонди підтримки малого підприємництва	Кредитні спілки	Міжнародні мікрофінансові інститути	Банки	Інші: венчурні фонди, служби зайнятості тощо
Джерела фінансування	Бюджетні, власні, запозичення	Кошти вкладників, позичені кошти	Бюджетні, власні.	Власні кошти, кошти ЄБРР	Бюджетні кошти (бюджет РФ)
Цільові групи	Дрібні, малі підприємці, які мають обмежений доступ до офіційних джерел кредитування	Підприємці-члени спілки	Дрібні, малі підприємці, які мають обмежений доступ до офіційних джерел кредитування	Підприємці, які мають стійкий бізнес та надійну заставу	Інноваційне підприємство, підприємці, які починають свою діяльність
Сума мікрокредиту	Від 5 тис. до 100 тис. рублів	Від 3 тис. до 50 тис. рублів	Від 1 тис. до 100 тис. рублів	Від 100 до 30 000 доларів	Від 50 тис. до 150 тис. рублів
Строки	Від 1 місяця до 6 місяців	До 6 місяців	До 6 місяців	До двох років	До 1 року
Оцінка сукупної долі надання кредитів	12,5 %	1,9 %	5,6 %	74,2 %	5,8 %

Так, при міністерстві економіки Росії створена і діє експертна комісія щодо оцінки інвестиційних проєктів малого підприємництва і проєктів, направлених на розвиток інфраструктури підтримки малого бізнесу. І головним результатом виконання програм стало створення структури державної, муніципальної і суспільної підтримки малого бізнесу.

Крім того, в Росії, як і в Україні, працює спеціалізований банк кредитування малого бізнесу — КМБ-Банк. Загальний об'єм фінансування КМБ-Банку міжнародними фінансовими організаціями складає біля 119 тис. дол. США.

Методика оцінки позичальника, яка використовується Банком, однакова по всій програмі мікрокредитування і дозволяє досягнути 99 % повернення виданих кредитів. Поточний кредитний портфель Банку складає 132 млн дол. США.

Таким чином, можна сказати про однакову стратегію і тактику розвитку програми мікрокредитування у всьому світі, адаптовану під кожну із перелічених країн. В загальній своїй кількості програма мікрокредитування досягла найбільших успіхів розвитку у країнах, що розвиваються. Реалізація програми мікрокредитування поліпшує ситуацію фінансовим забезпеченням малих підприємств, що дає змогу активніше виконувати свої основні функції: забезпечувати зайнятість значної частини населення і роботи значний внесок у зростання валового внутрішнього продукту.

Стаття надійшла до редакції 02.05.2011

УДК 336

О. М. Диба, канд. екон. наук, доц.,
Ю. О. Гернего, аспірант
кафедра банківських інвестицій
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

АНОТАЦІЯ: У статті досліджено взаємозв'язок між рівнем інноваційного розвитку підприємства та результатами його фінансово-економічної діяльності. Проведено систематизацію підходів до оцінювання функціональної залежності рівня інноваційного потенціалу від фінансово-економічних детермінантів. Конкретизовано фінансово-економічні детермінанти розвитку інноваційного потенціалу ЗАТ «КЦКБА».

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інноваційний потенціал, інноваційний розвиток, рентабельність, ліквідність, фінансова стійкість, фінансово-економічні детермінанти.

АННОТАЦИЯ: В статье исследовано связь между уровнем инновационного развития предприятия и результатами его финансово-экономической деятельности. Сделано систематизацию подходов к оцениванию функциональной зависимости между уровнем инновационного потенциала и финансово-